

Hierarchické magisterium a akademická teologie

Hierarchical Magisterium and Academic Theology

DAVID BOUMA

Karlova univerzita v Praze
Katolická teologická fakulta
Katedra systematické a pastorální teologie

Abstract

This article explores the relationship between the hierarchical magisterium and academic theology, emphasizing their interconnectedness and the importance of collaboration for the vitality and mission of the Church. The author analyzes the historical development of the role of bishops and theologians as teachers in the Church and points out the need for mutual respect and understanding between bishops and theological faculties. The article also reflects on the current challenges and tensions between the two, especially in the context of academic freedom and the autonomy of theological institutions. The author proposes principles for effective communication and cooperation that should form the basis for a constructive relationship between bishops and theological faculties. Finally, the article stresses the importance of dialogue and mutual aid in overcoming differences and achieving the common goal of strengthening the Church in contemporary world.

Keywords: Magisterium, Theology, Cooperation, Academic freedom, Dialogue.

Univerzitní teologie není všemi věřícími vnímána jako církvi přínosná. Mnozí by jistě rádi zopakovali tvrzení: „Univerzity s jejich studijními programy, kolegií, tituly a profesurami jsou plodem čirého pohanství a jsou církvi užitečné asi tak jako ďábel.“ Citát vyjmutý ze spisů Johna Wycliffa byl odsouzen na koncilu v Kostnici v roce 1415 a následně bylo toto rozhodnutí potvrzeno v roce 1418 papežem Martinem V. Může být chápáno jako nepřímý doklad toho, že si církve univerzit a jejich teologických fakult vážila už před více než 600 lety.¹ Pokud se přeneseme ze středověku do žhavé současnosti, stačí nahlédnout do Apoštolské konstituce *Veritatis gaudium*, abychom viděli, že se na spojení církve a teologických fakult nic nezměnilo, spíše naopak. Papež František v úvodu konstituce – a tento text pochází pravděpodobně z jeho vlastní ruky – teologické fakulty vášnivě a inspirativně povzbuzuje k odpovědnosti, aby se staly integrální součástí naléhavé globální mise církve.² V textu, jehož širším rámcem je vztah autority a svobody v církvi, se budu věnovat učitelské autoritě nositelů pastýřské odpovědnosti, totiž biskupů a papeže na jedné straně a svobodě teologů rozvíjet vlastní disciplínu na straně druhé.³ Cílem článku je přispět k lepšímu pochopení místa teologie a teologických fakult v životě církve.⁴ Vyjasnění vztahu mezi biskupy a teologickými fakultami – jak se domnívám – může české církvi i společnosti velmi prospět.⁵

Problematika

Po posledním koncilu se rozvinulo určité „třídní vědomí“ teologů, kteří se poté opakovaně ohrazovali proti zásahům hierarchie do autonomie teologických disciplín, provozu teologických fakult a rovněž svědomí badatelů. Jelikož samotný koncil položil důraz na učitelskou odpovědnost biskupů (srov. LG 22 a 25, DV 10), zatímco o obdobné roli teologů v církvi prakticky nic neřekl, vznikly pochopitelně vzápětí četné iniciativy a texty s cílem vztah teologů a biskupů hlouběji promyslet a předejít tak oslabování církve rozdělením a polarizací.

¹ Srov: DH 1179: „Universitates, studia, collegia, graduationes et magisteria in iisdem sunt vana gentilitate introducta; tantum prosunt Ecclesiae sicut diabolus.“ Citaci užívá Avery Cardinal Dulles: *Church and Society*, Fordham University Press: New York, 2008, s. 1.

² Jedná se – kromě zmiňovaného úvodu – o právní dokument, jímž Vatikán upravuje normy církevních fakult a univerzit: https://www.vatican.va/content/francesco/en/apost_constitutions/documents/papa-francesco_costituzione-ap_20171208_veritatis-gaudium.html

³ Strukturu textu koncipuji s přihlédnutím k přednášce Avery Dullese „Teaching Authority of the Church“ z knihy *Church and Society*, s. 16-26.

⁴ Každá z teologických fakult disponuje vlastními církevně schválenými statuty, která explicitně upravují práva a povinnosti teologů směrem k Velkému kancléři (tj. místnímu biskupovi) a naopak. Jak naznačují události posledních let na nejstarobylejší z nich u nás, statut sám nestačí, ale je třeba lidské, akademické a duchovní zralosti: https://www.ktf.cuni.cz/KTF-11-version1-statut_ktf_uk_cz_uz_2021_10_04.pdf

⁵ Svědectví o tom, jak spolupráce biskupa a fakulty oživovala po desítky let diecézi, podává Claudio Stercal: „« Al di là della teologia ». Carlo Maria Martini e la Facoltà Teologica“. IN: *Teologia* 45, 2020, s. 3-9. https://www.ftismilano.it/wp-content/uploads/sites/2/2020/06/01_Stercal.pdf

Z mého hlediska v tomto ohledu vyniká příspěvek, který v roce 1976 přednesl arcibiskup z Albi Robert Joseph Coffy na III. sympoziu evropských biskupů v Římě; velmi doporučuji seznámit se s textem v plném rozsahu na internetu.⁶ Pozdější marseillský arcibiskup a kardinál tu totiž skutečně do hloubky pochopil změny, jež přinesla konstituce *Dei verbum*, i její dopady na pokoncilní pojetí magisteria v čase teologického pluralismu. Jádrem jeho příspěvku pak spočívá v myšlence, že biskup nemůže být *promotor*, *moderator* a *custos* křesťanské víry, jak explicitně vyžaduje koncilní deklarace o biskupech *Christus Dominus*, nebude-li spolupracovat s teologií, a to včetně teologů akademických.

V témže roce pak vznikne text MTK s názvem *Vzájemný vztah mezi magisteriem a teologií*. Dokument obsahuje dvanáct tezí, z nichž některé neztratily ani po téměř 50 letech svou aktuálnost, ať už se týkají morálních a obecně lidských nároků, jež klade na biskupa výkon jeho autority (zdůrazňuje se „vyzařování osoby“ a pochopení „záležitosti“), nebo vztahu obou stran v duchu vzájemné pomoci („dialog představuje vynikající vzájemnou pomoc“).⁷

Toto období uzavírá Instrukce Kongregace pro nauku víry *Donum veritatis* (1990) s podtitulem *O úkolech teologů a poslání biskupů a jejich vzájemných vztazích*. Prefekt kongregace v úvodu prezentuje nové sebevědomí úřadu vzhledem k teologům, kterým však děkuje, že na koncilu biskupy inspirovali, ba dokonce vedli. Instrukce zdůrazňuje snahu přispět k pokoji v církvi, a zejména správnému chápání vztahu víry a rozumu. Pro teologii má být charakteristická její posteriorní povaha a sociální, resp. ekleziální charakter: „Pravda víry není dána izolovanému jedinci, ale Bůh s ní chtěl dát život určitým dějinám a určitému společenství.“ Vztah hierarchického magisteria a teologa je určen dvojím: „Teologie není jednoduše a jedinečnou funkcí učitelského úřadu Církve“ a rozvíjí se dvěma směry: „Jeden směr je zaměřen spíše navenek a usiluje o dialog s každým rozumným hledáním pravdy ve světě; druhý směr je zaměřen spíše dovnitř a snaží se o proniknutí do vnitřní logiky a hloubky víry.“ Dokument se rovněž nemíní zabývat otázkou církevního poslání teologa tím, že by vycházel z dualismu učitelství úřadu Církve – teologie, nýbrž v kontextu trojúhelníkového vztahu, jehož vrcholy jsou lid Boží jakožto nositel smyslu víry a jako všem společné místo celku víry, učitelství úřad a teologie.⁸ Církev má být pro teologa životodárným prostředím, ve kterém

⁶ https://www.chiesacattolica.it/wp-content/uploads/sites/31/2017/02/Relazione_Mons.Coffy_III_Simposio_Vescovi_Europei.pdf

⁷ MTK: *Vzájemný vztah mezi magisteriem a teologií* (1976), zde konkrétně teze 6 a teze 10.

⁸ Trojúhelníkový model je přiblížen následujícím způsobem: „Vývoj dogmatu v posledních 150 letech je nadmíru jasným projevem tohoto složitého vztahu: dogmata z let 1854, 1870 a 1950 byla možná, protože smysl víry je probudil, učitelství úřad a teologie jím byly vedeny a pomalu se ho snažily dostihnout. Tímto způsobem je již vyjádřena podstatná církevnost teologie. Teologie není prostě nikdy soukromou myšlenkou nějakého teologa. Jako taková by mohla znamenat jen velmi málo a rychle by upadla do nevýznamnosti.“

zapouští své kořeny. Relevantními pro něj jsou dva referenční body: metodologická přesnost a privilegované partnerství s filozofií, historií a humanitními vědami; na straně druhé má teologie také zapotřebí vnitřní účasti na životodárných zdrojích a životě Církve: víře, modlitbě, kontemplaci. Rámcem Božího slova se definuje kromě teologie rovněž učitelská služba v Církvi: „Toto Slovo, které předchází teologickému bádání, je mírou teologie a má zapotřebí svého zvláštního orgánu – učitelského úřadu, který Kristus svěřil apoštolům a skrze ně jejich nástupcům.“

Vyjadřuje rovněž naději, že dojde k vyjasnění rozdílu mezi rozumnými formami napětí a nežádoucím protikladem mezi teologií a učitelským úřadem.⁹

Náčrt problematiky bych rád zakončil odkazem na dokument Mezinárodní teologické komise *Teologie dnes: perspektivy, principy, kritéria* z roku 2011, jehož důležité akcenty shrnuje hned v úvodu překladatel. Jsou jimi přesah Božího slova nad slovem Písma, dále odlišení apoštolské Tradice od jejího kulturně a dobově podmíněného církevního vyjádření a v naší souvislosti obzvláště významné dialogické zaměření teologie vycházející z trinitárního vzoru.¹⁰

Narůstající rozdílnost

Po stručném nastínění problematiky, jak se vyvíjela od posledního ekumenického koncilu, zasaďme naše téma do širšího dějinného rámce a historického kontextu. Je zřejmé, že funkční distinkce mezi hierarchickým magisteriem a teologií se postupně profilovala v průběhu staletí. V rané církvi většina velkých teologů byla zároveň i biskupy: Irenej, Cyprián, Atanáš, oba Cyrilové, Jan Zlatoústý, Řehoř Naziánský, Řehoř Nysský, Hilarius, Ambrož, Augustin, oba velcí papežové, tedy Lev a Řehoř. Ti byli autory teologie, kterou bychom mohli nazvat biskupskou, od níž se teologie ne-biskupů (např. Justin, Klement Alexandrijský, Origenés, Tertulián a Efrém) příliš neodlišovala. Ve středověku se teologové biskupům vzdálili, zejména po příchodu univerzit na scénu. Jen nemnozí teologové se stali biskupy a jen nemnozí biskupové byli teologové. Teologové oné doby se nořili do vysoce technických otázek ohledně vztahů v Trojici, povahy posmrtného života, způsobu účinků svátostí a předurčení. O těchto otázkách diskutovali za pomoci instrumentáře aristotelské logiky a platónské a aristotelské metafyziky, a teologie se tak poněkud vzdálila kázání a pastorační praxi.

Jak teologie ve své specifické identitě sílila, hierarchické magisterium procházelo dalším vývojem a stávalo se méně pastorálním a více judiciálním. Papežové

⁹ Toto napětí by mělo snížit vědomí, že některé intervence učitelské služby nejsou doktrinární, ale pastorální a prudenciální, tedy jakási předběžná opatření, jež umožňují další zkoumání a změnu.

¹⁰ MTK: *Teologie dnes: perspektivy, principy, kritéria*; úvod překladatele C. V. Pospíšila str. 5 až 7. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_doc_20111129_tologia-oggi_cs.pdf

a biskupové byli totiž ve středověku vystaveni značnému tlaku, aby podpořili teologické pozice jedné školy a odmítli názory školy konkurenční. Aby těmto požadavkům vyhovělo, zaměstnává se magisterium spekulativními otázkami, které měly pro obyčejného věřícího jen malý význam.

Od 16. století se magisterium dále profiluje a nabývá zřetelné funkční identity. Stále častěji totiž stojí nad teologickými disputacemi a usiluje o to, aby nezpůsobily rozdělení. Tridentský koncil se snažil nepropojit se s žádným z teologických systémů, ať s tomisty, skotisty nebo augustiniány, a vyslovuje se jen ve věcech katolické víry. Když pak v 17. století přicházejí jednotlivé teologické školy s různými interpretacemi tridentského učení o milosti, římské magisterium deklaruje, že každý může zastávat své teoretické pozice, aniž by však obviňoval ostatní z hereze. Magisterium neopouští svou roli arbitra, ale častěji ji vykonává permissivním než restriktivním způsobem. Jinými slovy: uchovává naukovou tradici, ale zároveň garantuje teologům svobodu pěstovat vědu v hranicích a na hranicích tradice.

Současný význam magisteria

V 19. století se pojem magisterium zpřesňuje. Zatímco v předchozích staletích znamenal jednoduše úřad učitele nebo učitelskou funkci (a proto byl stejnou mírou vztahován k biskupovi i k teologovi), posouvá se nyní jednoznačně k významu reprezentace a výkonu oficiálního a veřejného učení církve. Magisterium se stává kolektivním podstatným jménem označujícím skupinu lidí, kteří mají právo hovořit za instituci a vyjadřovat její pozice. Teologové jsou naopak vnímáni stále více jako soukromé osoby, které za církevní instituci jako takovou mluvit nemohou. Výsledkem těchto dějinných, ekleziálních a ně navázaných sémantických procesů je dodnes trvajícím stav, kdy jsou magisteriem téměř výlučně míněny hierarchické autority.

Na konci 19. a na začátku 20. století proběhlo další terminologické vymezení. Do té doby totiž nebyla jasně rozlišena učitelská autorita od autority jurisdikční. Díky pracím teologů, jako byl Yves Congar, byly tyto důležité distinkce vyjasněny a 2. vatikánský koncil je potvrdil.¹¹ I když je učitel stejnou osobou jako ten, kdo řídí, je učitelská role od funkce řídicí odlišná. Učení cílí na intelekt a apeluje na vnitřní souhlas, kdežto biskupské (resp. papežské) řízení církve je adresováno vůli a vyžaduje v zásadě jen vnější konformitu.

Toto rozlišení nezůstalo bez praktických dopadů. Papežové a biskupové už nejsou vnímáni – jako to bylo ve středověku a na začátku novověku – jen jako ti, kdo rozsuzují znesvářené teologické školy. Mnohem častěji tvoří a rozvíjejí svou

¹¹ Srov. Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus*, 2. kapitola; srov. konstituce o církvi *Lumen gentium*, čl. 25 až 27.

vlastní nauku, zejména s ohledem na pastýřskou službu svěřenému společenství. Tento typ učení najdeme v dokumentech posledního koncilu a v encyklikách současných papežů. Značný objem magisteriálního učení však může být vnímán jako problém. Co z něho musí věřící opravdu přijmout za vlastní?

Některé námitky

Dříve než přikročíme k tématu spolupráce mezi biskupy a teology a následně k právu teologů stavět se za určitých podmínek k magisteriu kriticky, věnujme se ještě krátce námitce, která potřebu magisteria v církvi zpochybňuje. Ano, někdo se může zeptat, proč je trvalá učitelská služba v církvi nutná. Zjevení přece proběhlo a zůstává dosvědčeno v kánonu Písma! Už letmý pohled do historie však ukazuje, že samo Písmo není bez dalšího zcela dostačujícím vodítkem pro víru. Už od prvních staletí bylo doplňováno vyznáními víry a naukovými vyjádřeními. Papežové a koncily se scházeli nad otázkami, jež vznikaly v okamžicích, kdy víra začala zapouštět kořeny v helénské půdě a interagovat s kulturou a filozofií antického světa. Z těchto důvodů je magisteria třeba v každém století – poselství Krista je přece hlášáno ve stále nových situacích a učitelé v církvi musí rozhodovat, zda jsou nové hypotézy a formulace s křesťanstvím kompatibilní. V katolické tradici je dokonce přítomno přesvědčení, že za výjimečných okolností uschopňuje Duch svatý papeže a koncily, aby určité otázky rozhodli definitivně.

V celé této oblasti má teologie, jak bude zdůrazněno ještě vzápětí, své nezastupitelné místo. Autor však – právě pro svou fundamentálněteologickou specializaci – musí podotknout, že úkolem teologů není vést církve. To je odpovědností pastýřů. Teologie nemůže jednoduše magisterium nahradit, dokonce by toho nebyla ani schopna. Uvažme jen, jak je těžké vytvářet konsensus mezi teology samotnými. Někdy bývá vnímán výkon učitelského úřadu s rozpaky, to však neznamená, že by církve nepotřebovala živý hlas magisteria, který by věřící uchovával v kontinuitě apoštolské víry. Můžeme být vděční, pokud Kristus posílá církvi pastýře a učitele, kteří mají kompetenci církve vést.

Pro plodný dialog mezi biskupy a teology je pochopitelně nutné, aby byli papežové a biskupové teologicky vzděláni. Kánon 378 Kodexu kanonického práva kvalitní teologické vzdělání od biskupů explicitně vyžaduje, stejně jako pevnou víru, dobré mravy, zbožnost, horlivost, moudrost, prozíravost a lidské ctnosti, to vše ve výjimečné míře.

Zároveň platí, že samotná teologická expertíza nikoho nepředurčuje pro výkon bytostně pastorační biskupské služby, a profesionální teolog nemusí být vždy nejlepším biskupem. Pro církve není nejdůležitější, aby se v ní hojněji objevovaly mimořádně komplexní osobnosti, nýbrž aby se její členové učili spolupracovat. Pro biskupy a teology to platí na prvním místě. Magisterium svůj pastorační mandát,

totiž vést církev ve stále nových výzvách a příležitostech, nemůže vykonávat jen ze svých sil.

Vzájemná asistence

I když jsou tedy úkoly magisteria a teologů odlišné, obě skupiny jsou na sebe navázány, navzájem se potřebují a z práce druhých mají zisk. Teologové závisí na magisteriu, neboť kréda a dogmata tvoří základ samotné teologické vědy. Teologie je reflexí víry církve, jak je předávána kánonem Písma a oficiálními prohlášeními ve věcech víry. Pokud by něco jako magisterium nebylo kredibilně přítomné v dějinách, mohly by tyto teologické základy včetně kánonu Písma degradovat. Pokud teologie čerpá z magisteria správným způsobem, stává se bohatší a podnětnější. Ignorovat či zamítat magisteriální učení znamená nepracovat se zdroji, které se nabízejí. Je samozřejmě možné v některém bodě s magisteriem nesouhlasit nebo se dožadovat upřesnění, ale prvotním instinktem teologa je magisterium vnímat a navazovat na něj.

Jedná se však o vztah oboustranný. Stejně jako teologie závisí na magisteriálních podnětech, tak naopak magisterium potřebuje teologii. Svým výzkumem teologové pomáhají úsudku církve uzrávat a biskupům a papeži připravují řadu podnětů a materiálů: identifikují problémy, formulují otázky, navrhuji odpovědi a pokoušejí se zohlednit výsledky neteologického bádání.

Nyní bych obecně koncipovaný text rád oživil konkrétním příkladem. Souvisí s univerzitou, na které jsem strávil několik let svých postgraduálních studií: Papežskou univerzitou Gregoriana. Nemá smysl rozvádět, jakou roli hrála tato jezuitská instituce pro magisterium římského biskupa a potažmo pro celou katolickou církev; uvažme třeba jen skutečnost, že 16 alumnů této školy se stalo papeži, že v akademicky neokysličené katolické teologii 19. století tvořila Gregoriana spolu s Tübingen čestnou výjimku atd.¹² Příklad, který jsem vybral, souvisí s posledním koncilem a urputnou počáteční diskusí, jak koncipovat konstituci o zjevení. Jak je známo, téma bylo předmětem sporu, jehož jednu stranu reprezentoval kardinál Ottaviani, a stranu konkurenční kardinál Bea. Ottavianim prosazované schéma *De fontibus revelationis* bylo koncilními otci kritizováno jako retardační nástroj biblických a teologických inovací a 20. listopadu 1962 papežem odmítnuto spolu s pokynem, aby speciální komise připravila návrh lepší. Otevřela se tedy příležitost, aby otcové hledali nový směr, jak ho následně vyjádřila konstituce *Dei verbum*. Zásadním podnětem při hledání této cesty se stala akademická událost, jež proběhla 22. listopadu 1962 v atriu Gregoriana. Jednalo se o obhajobu doktorské práce Norberta Lohfinka, SJ, které bylo přítomno 400 biskupů (sic!) a řada

¹² Význam školy pro církev shrnuje například řeč papeže Benedikta XVI. při návštěvě univerzity v listopadu 2006: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2006/november/documents/hf_ben-xvi_spe_20061103_gregoriana.html

kardinálů. Mladý jezuita tehdy prezentací a obhajobou brilantní doktorské práce o starozákonní knize Deuteronomium povzbudil důvěru koncilních otců v moderní biblistiku s katolickým profilem a obecněji zájem o hlubší promyšlení vztahu Bible a tradice. Koncilní loď nabrala nový kurs.¹³

Můžeme tedy předběžně shrnout, že přínos teologů pro magisterium je mnohotvárný a mnohostranný. Výsledky jsou převážně pozitivní a spočívají v přípravě cesty, ve vysvětlování magisteriálních prohlášení a v jejich případné obhajobě. To, co platí pro římské magisterium, lze do nemalé míry vztáhnout i na úroveň biskupských konferencí a jednotlivých diecézí. Pro poslední dvě jmenované bude v tomto ohledu významná probíhající synoda; už závěrečná zpráva nabízí řadu podnětů.¹⁴ V tuto chvíli je však třeba podtrhnout, že teologie musí mít příhodné podmínky a svobodu postupovat podle pravidel vlastním svým jednotlivým disciplínám, aby mohla své služby na různých úrovních církevnímu magisteriu nabízet.

Legitimní kritika

Služba teologie všem úrovním magisteria může v některých situacích zahrnovat pochopitelně rovněž kritiku. Odborný výzkum může poukázat na potřebnost změn v reformovatelném učení církve, případně poukázat na to, že způsob myšlení a pojmy užívané pro sdílení víry neodpovídají současnému poznání či vědě. Teolog má právo, a dokonce povinnost své názory přiměřeným způsobem projevit. V minulých staletích jsme byli svědky řady příkladů kritiky ze strany teologů, z nichž mnozí měli na pozdější oficiální učení církve velmi pozitivní vliv, byť předtím mnohdy museli snášet ústrky a odmítnutí. Vzpomeňme třeba na Friedricha von Hügela nebo Maurice Blondela v čase tzv. modernistické krize. Ještě za pontifikátu Pia XII. někteří vynikající teologové jako Henri de Lubac, Yves Congar, John Courtney Murray a Karl Rahner hájili pozice, které v té době magisterium odmítalo. Všichni zmiňovaní však prokázali lidskou zralost a trpělivost a byli následně rehabilitováni a přizváni jako spolupracovníci na 2. vatikánský koncil. Tyto příklady v žádném případě neumožňují negovat názor, že kritický pohled na magisterium může být někdy legitimní.

Rád bych na tomto místě vzpomenul tzv. Kolínské prohlášení, od jehož zveřejnění uplynulo letos 35 let. I když by si tato iniciativa, její ohlasy a dopady zasloužily samostatný článek, v naší souvislosti je třeba zmínit, že významným způsobem přispěla k budování vědomí odpovědnosti teologů a teoložek v rámci církevního

¹³ Pro zájemce více v prostém textu a kontextu významného životního jubilea Norberta Lohfinka: <https://www.herder.de/stz/hefte/archiv/144-2019/1-2019/ein-exeget-ortet-seine-wissenschaft-norbert-lohfink-sj-zum-90-geburtstag/>

¹⁴ https://cbk.cirkev.cz/public/media/files/46/source/orig/45819_231028-zaverecna-zprava-syntezy-ze-synodalniho-zasedani-biskupu-rijen-2023-cz-kor.pdf

společenství. Domnívám se, že tato deklarace, jež kriticky reflektovala podobu biskupských nominací, vyjádřila pochybnosti o způsobu udělování licencí k výuce na teologických fakultách a vyjadřovala obavy, že magisterium se až příliš fixuje na některé detailní otázky ohledně sexuální a reprodukční morálky, stojí za opětovné přečtení a další úvahu v současném církevním kontextu.¹⁵

Teologové tedy mají právo a povinnost pokládat otázky a vyjadřovat pochybnosti jak ve vztahu k biskupskému, tak papežskému magisteriu; magisterium má stejně tak právo se ohradit, případně přejít výhrady mlčením. Doporučuji nahlížet na supervizní úkoly magisteria směrem k teologii pozitivně, pokud má jejich plnění patřičný právní rámec, transparentní komunikační a lidskou kulturu a pochopitelně evangelního ducha. Pak mohou nástroje jako *imprimatur* a *missio canonica* teologickou fakultu kultivovat a orientovat.

Otázka akademické svobody je však natolik rozsáhlá, že není možné se jí v rozsahu tohoto článku více věnovat. Připomeňme jen, že vliv hierarchie na akademickou instituci závisí na povaze a kanonickém statusu té které univerzity a fakulty. Není třeba zdůrazňovat, že v případě necírkevních fakult či fakult, kde platí souběžně civilní a církevní jurisdikce, je třeba nejen obzvláštní citlivosti a prozíravosti, ale zvláště vysoké komunikační a právní kultury. Je žádoucí, aby byl biskup ve vztahu k akademickému a obzvlášť teologickému prostředí spíše aktivním a pozitivním *promotorem*, než aby zastával méně šťastnou defenzivní roli (*custos*).¹⁶

Od obecného pohledu bych nyní opět rád přistoupil ke konkrétnímu příkladu. Inspirace, již chci nabídnout, pochází ze současného Německa. Na „sněmu“ teologických fakult¹⁷ na začátku letošního roku promluvil mohučský biskup Peter

¹⁵ Plný text znění lze najít např. na stránkách iniciativy *Wir sind Kirche*; cenná reflexe vzniku a dopadů „Kolínské deklarace“ s dvacetiletým odstupem od jednoho ze spoluautorů: Dietmar Mieth: *Eine durchwachsene Bilanz – Die „Kölner Erklärung“ von 1989 und ihre Wirkungen*. In: *Herder Korrespondenz* 2/2009. S. 65 ff. (https://www.wir-sind-kirche.de/files/875_HK_63_2009_02_Ss_65ff.pdf); k třicetiletému výročí deklarace: Michael Jacquemain, „Wider die Entmündigung – für eine offene Katholizität“ (KNA, 16.1. 2019) přístupné z <https://www.domradio.de/artikel/vor-30-jahren-wurde-die-koelner-erklaerung-veroeffentlicht>.

¹⁶ V tomto ohledu oceňuji iniciativu Benedikta XVI. směrem k akademické obci římské univerzity Sapienza (16. ledna 2008). Pontifik v ní zdůrazňuje, že biskup nemůže nepovzbuzovat k citlivosti k pravdě. Dle Benedikta XVI. je povaha a poslání biskupa spřízněné s povahou a posláním univerzity podobně jako křesťanská víra s rozumem. Tento vztah se pak má vyznačovat oboustrannou inspirací a společnou touhou po poznání a dobru. Zůstává paradoxem, že řeč, jež kromě jiného stojí za přečtení kvůli papežovu vymezení identit a vzájemného vztahu filozofie a teologie v celku univerzitních oborů, nakonec za pontifika čelil vicerektor univerzity, neboť Vatikán papežovu návštěvu z obavy z protestů učitelů a studentů odvolal. <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2008/01/16/0030/00068.html>

¹⁷ Jednalo se o každoroční shromáždění členů sdružení katolických teologických fakult organizace *Der Katholisch-Theologische Fakultätentag e.V. (KThF)* ze dne 27. ledna 2024. Více ke KThF: <https://kthf.de>.

Kohlgraf.¹⁸ Ve své řeči hájil teologické fakulty před osočováním, že podléhají duchu doby, a zároveň vyjasnil, podle jakého principu mají interpretovat současnou kulturu. Rovněž je vybízel, aby kriticky reflektovaly současný stav církve a přispěly k její obnově, a stejně tak doporučil teologům a teoložkám, aby upřeli pozornost k tématu evropských hodnot. „Když teologie interpretuje čas a jeho znamení, není nutně dítětem takzvaného ducha doby, jak jí bývá mnohdy podsovováno... Duch doby, jež mnozí bičují, je různorodý. Je třeba jej vnímat a vykládat v duchu evangelia. Vnímám jeho veskrze různé stránky.“

Teologie nemá být podle biskupa Kohlgrafa populistická, ale znalkyní jednak Božího slova a tradice, ale samozřejmě také kultury a doby, ve které se rozvíjí. Zdůraznil, že počítá s pomocí teoložek a teologů v synodálním procesu světové a místní církve a rovněž s jejich nasazením za hodnoty demokracie, svobody a spravedlnosti. Teologie se nemá bát kritické konfrontace s duchem doby na jedné straně, na straně druhé má vnášet do církve z ducha doby to, co odpovídá evangelium. Teologické fakulty dále povzbuzoval, aby kladly otázky a otevíraly témata, jež jiné vědy ztrácí ze zřetele.

K specificky církevnímu poslání teologie zmínil následující: „Teoložky a teologové jsou propojeni s církví, jejíž konkrétní podobu kriticky reflektují. Považují za legitimní, že teologie podněcuje reformy, které jsou víc než kosmetickými úpravami. Jako biskup jsem srozuměn s tím, že se mnou nebudete jen souhlasit. Prosím vás však, abych nebyl nahlížen pouze optikou moci a jejího zneužívání.“

V závěru pak zazněla slova, jež mohou být důležitá i pro náš český kontext: „Při vši rozdílnosti rolí plují biskupové a teologové na jedné lodi. Všichni cítíme, že se nás změny v církvi a společnosti dotýkají. Pro nás všechny jednoduše neplatí jen tak dál! Všichni jsme v nebezpečí, že zůstaneme ve své bublině.“

Závěr

Dovolte mi, abych pro přehlednost shrnul hlavní závěry článku do čtyř bodů, jež mají charakterizovat vztah hierarchického magisteria a akademické teologie, resp. vztah biskupa a teologické fakulty

- a) *Vzájemný respekt a porozumění*: biskup uznává vědeckou a pedagogickou expertizu členů fakulty a oceňuje jejich přínos teologickému výzkumu a vzdělávání. Fakulta naopak ctí biskupovu autoritu a odpovědnost za diecézi.
- b) *Efektivní a transparentní komunikace*: biskup a fakulta mají udržovat pravidelný kontakt a uskutečňovat otevřený a poctivý dialog. Tato

¹⁸ <https://de.catholicnewsagency.com/news/14953/bischof-kohlgraf-der-hinweis-auf-den-zeitgeist-ist-ein-totschlagargument>

komunikace prospívá naplňování poslání a cílů obou stran, zejména utváření vize teologického vzdělávání a spirituální formace věřících.

- c) *Oboustranná spolupráce*: biskup bezesporu může teologické fakultě nabídnout zpětnou vazbu, podněty a podporu, zatímco fakulta může na oplátku nabídnout kvalifikovanou asistenci biskupově pastorální službě. Kooperace obou stran může zvýšit teologické vzdělání a duchovní úroveň v diecézi.
- d) *Akademická svoboda a autonomie* teologické fakulty: Biskup do chodu fakulty zbytečně a netransparentně nezasahuje a necensuruje akademickou diskusi, teology však chrání před bigotními osobami a skupinami v církvi. Fakulta se naopak konstruktivně zapojuje do života diecéze a přispívá k naplňování pastoračních potřeb diecéze a k řešení aktuálních výzev v životě církve.

BIBLIOGRAFIA

- BENEDIKT XVI., „Projev na římské univerzitě Sapienza“, 16. ledna 2008. <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2008/01/16/0030/00068.html>
- CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Teologie dnes: perspektivy, principy, kritéria*. Překlad C. V. Pospíšila, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_doc_20111129_teologia-oggi_cs.pdf
- ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Závěrečná zpráva syntezy ze synodálního zasedání biskupů říjen 2023*. https://cbk.cirkev.cz/public/media/files/46/source/orig/45819_231028-zaverecna-zprava-syntezy-ze-synodalniho-zasedani-biskupu-rijen-2023-cz-kor.pdf.
- DULLES, Avery, *Church and Society*. New York: Fordham University Press, 2008.
- JACQUEMAIN, Michael, „Wider die Entmündigung – für eine offene Katholizität“, *KNA*, 16. ledna 2019. <https://www.domradio.de/artikel/vor-30-jahren-wurde-die-koelner-erklarung-veroeffentlicht>.
- KOHLGRAF, Peter, „Der Hinweis auf den Zeitgeist ist ein Totschlagargument“, *Catholic News Agency*, <https://de.catholicnewsagency.com/news/14953/bischof-kohlgraf-der-hinweis-auf-den-zeitgeist-ist-ein-totschlagargument>
- MIETH, Dietmar, „Eine durchwachsene Bilanz – Die ‚Kölner Erklärung‘ von 1989 und ihre Wirkungen“, In: *Herder Korrespondenz* 2 (2009): 65 ff. https://www.wir-sind-kirche.de/files/875_HK_63_2009_02_Ss_65ff.pdf
- Statut Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy*, 4. října 2021. https://www.ktf.cuni.cz/KTF-11-version1-statut_ktf_uk_cz_uz_2021_10_04.pdf

STERCAL, Claudio. „«Al di là della teologia». Carlo Maria Martini e la Facoltà Teologica“, In: *Teologia* 45 (2020), s. 3–9. https://www.ftismilano.it/wp-content/uploads/sites/2/2020/06/01_Stercal.pdf

Veritatis Gaudium. Apoštolská konstituce. Vatikán, 8. prosince 2017. https://www.vatican.va/content/francesco/en/apost_constitutions/documents/papa-francesco_costituzione-ap_20171208_veritatis-gaudium.html

Doc. Mgr. David Bouma, Ph.D.

Katedra systematické a pastorální teologie

Katolická teologická fakulta

Univerzita Karlova v Praze

Thákurova 3

CZ 16000 Praha Dejvice

david.bouma@ktf.cuni.cz